

**Tarımsal Ekonomi ve Politika
Geliştirme Enstitüsü**

Ürün Raporu DOMATES 2022

**TARIMSAL EKONOMİ VE POLİTİKA GELİŞTİRME
ENSTİTÜSÜ
TEPGE**

**ÜRÜN RAPORU
DOMATES
2022**

Hazırlayan
Samet EĞİLMEZ
Ziraat Yüksek Mühendisi
Tarımsal Ekonomi ve Politika Geliştirme Enstitüsü Müdürlüğü
samet.egilmez@tarimorman.gov.tr

TEPGE YAYIN NO: 364

ISBN: 978-625-8451-59-7

© TEPGE
Her Hakkı Saklıdır.

ARALIK/2022

İletişim:

T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı
Üniversiteler Mah. Dumlupınar Bulvarı 06800
Çankaya/ANKARA

Telefon: 0312 287 5833

Faks: 0312 287 5854

Bu rapor TEPGE'nin izni olmadan kısmen veya tamamen basılamaz, çoğaltılamaz veya elektronik ortama taşınamaz. Raporun bilimsel ve hukukî sorumluluğu yazara aittir.

Kapak sayfasında kullanılan fotoğraf Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından düzenlenen
“2018 yılı Tarım ve İnsan Fotoğraf Yarışması” na aittir.

(<http://www.tarimormaninsan.com/img/10-tarim-ve-insan-fotograf-yarismasi/genel/400/birincilik-odulu-mehmet-yikilmazsoy.jpg>)

İÇİNDEKİLER

1. GİRİŞ	1
2. DÜNYADA DURUM	2
2.1. Dünya Domates Ekim Alanı, Üretim ve Verimi	2
2.2. Dünya Domates Ticareti	4
2.2.1. Dünya Domates İthalatı	4
2.2.2. Dünya Domates İhracatı	5
2.3. Dünya Domates Fiyatları	5
3. TÜRKİYE'DE DURUM	6
3.1. Türkiye Domates Ekim Alanı, Üretim ve Verimi.....	6
3.2. Türkiye Domates Tüketimi ve Yeterlilik Derecesi	9
3.3. Türkiye Domates Dış Ticareti	9
3.3.1. Türkiye Domates İthalatı	9
3.3.2. Türkiye Domates İhracatı	10
3.4. Türkiye Domates Fiyatları	10
3.5. Tarımsal Destekler	10
4. GENEL DEĞERLENDİRME	12
EK TABLOLAR	13
KAYNAKLAR	28

TABLolar DİZİNİ

Tablo 1. Dünya Domates Ekim Alanı, Üretim ve Verimi	2
Tablo 2. Dünya Domates Ekim Alanlarında Önemli Ülkeler	3
Tablo 3. Dünya Domates Üretiminde Önemli Üretici Ülkeler	3
Tablo 4. Dünyada Bazı Ülkelerde Domates Verimi	4
Tablo 5. Dünya Domates İthalatında Önemli İthalatçı Ülkeler	4
Tablo 6. Dünya Domates İhracatında Önemli İhracatçı Ülkeler	5
Tablo 7. Önemli Domates Üreticisi Ülkelerde Yurtdışı Domates Üretici Fiyatları .	5
Tablo 8. Türkiye Domates Ekim Alanı, Üretim ve Verimi	6
Tablo 9. Türkiye Sofralık ve Salçalık Domates Ekim Alanları, Üretim ve Verimi ..	6
Tablo 10. Türkiye Domates Ekim Alanlarının İllere Göre Dağılımı	7
Tablo 11. Türkiye Domates Üretiminin İllere Göre Dağılımı	8
Tablo 12. Türkiye Domates Verileri	9
Tablo 13. Türkiye Domates İthalatının Ülkelere Göre Dağılımı	9
Tablo 14. Türkiye Domates İhracatı Verileri	10
Tablo 15. Türkiye Domates İhracatının Ülkelere Göre Dağılımı	10
Tablo 16. Türkiye Domates Fiyatları	11
Ek Tablo 1. Dünya Domates İhracatı	13
Ek Tablo 2. Dünya Domates İthalatı	14
Ek Tablo 3. Dünya Domates Salçası İhracatı	15
Ek Tablo 4. Dünya Domates Salçası İthalatı	16
Ek Tablo 5. Dünya Domates Verimi	17
Ek Tablo 6. Yurtdışı Domates Üretici Fiyatları	21
Ek Tablo 7. Türkiye Sofralık Domates Ekim Alanı ve Üretimi	24
Ek Tablo 8. Türkiye Sofralık Domates Verimi	25
Ek Tablo 9. Türkiye Salçalık Domates Ekim Alanı ve Üretimi	26
Ek Tablo 10. Türkiye Salçalık Domates Verimi	27

GRAFİKLER DİZİNİ

Grafik 1. Dünya Domates Ekim Alanı, Üretim ve Verimi	2
Grafik 2. Dünya Domates Üretiminin Ülkelere Göre Dağılımı	3
Grafik 3. Türkiye Domates Ekim Alanları, Üretim ve Verimi	6
Grafik 4. Türkiye Domates Ekim Alanlarının İllere Göre Dağılımı	7
Grafik 5. Türkiye Domates Üretiminin İllere Göre Dağılımı	8

1. GİRİŞ

Domatesin anavatanı Orta ve Güney Amerika'ya dayanmaktadır. Kültür bitkisi olarak ilk kez Peru kıyılarında kullanılan domates, dünya sebze tüketimi açısından en üst sırada yer almaktadır. Domates günümüzde 24 kromozomu olan diploid bir bitkidir (Kılıç ve ark., 2017; Durmuş ve ark., 2018).

Domates içeriğinde bulunan karbonhidratlar, organik asitler, amino asitler, vitaminler, pigmentler, çeşitli mineral maddeler, fenolik bileşikler ve insan beslenmesi için gerekli olan yüksek antioksidan aktivite açısından bağışıklık sisteminin güçlenmesine önemli katkı sağlamaktadır. Domates yetiştiriciliği organik olarak yapılabildiği gibi konvansiyonel olarak da yapılabilmektedir. Organik domates yetiştirildiğinde insan beslenmesine yararlı pek çok biyoaktif bileşikte önemli artışlar tespit edilmiştir (Yılmaz ve Özer, 2022).

FAO verilerine göre, Türkiye 2020 yılı itibarıyla yaklaşık 13,2 milyon ton ile dünya domates üretiminde Çin ve Hindistan'ın ardından 3'üncü sırada gelmektedir.

TÜİK verilerine göre, Türkiye'nin 2021 yılı itibarıyla sebze üretimi yaklaşık 32 milyon tondur. Türkiye'de en fazla üretimi yapılan sebze olan domates, üretim miktarı açısından 2021 yılı toplam sebze üretiminde %41,2 (13,1 milyon ton) paya sahiptir. Domatesin üretimi Türkiye'de hem açıkta ve hem de örtü altında yapılmaktadır. Türkiye'de 2021 yılında örtü altında 4,4 milyon ton domates üretimi gerçekleşmiştir.

Domates, kumlu topraktan killi toprağa kadar her tür toprakta yetişebilmektedir. Kumlu-tınlı topraklarda yetiştirilen domatesten erken ürün alınabilmektedir. Ayrıca domates orta derecede tuzlu koşullara dayanıklıdır (Maltaş ve Kaplan, 2015).

2. DÜNYADA DURUM

2.1. Dünya Domates Ekim Alanı, Üretim ve Verimi

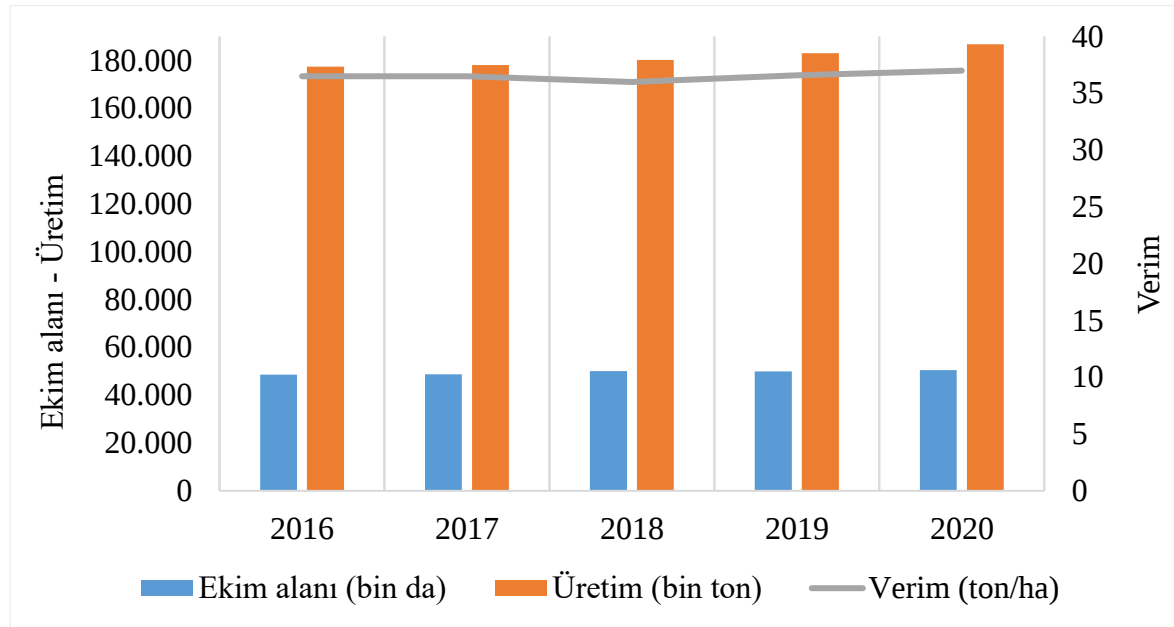
Dünya domates ekim alanı 2020 yılında bir önceki yıla göre %1,1 artarak yaklaşık 51 milyon dekara ulaşmıştır. Dünya domates üretimi ise bir önceki yıla göre %2 artarak yaklaşık 187 milyon ton olarak gerçekleşmiştir (Tablo 1, Grafik 1).

Tablo 1. Dünya domates ekim alanı, üretim ve verimi

	Ekim alanı (bin da)	Üretim (bin ton)	Verim (ton/ha)
2016	48.545	177.383	36,5
2017	48.761	178.024	36,5
2018	50.046	180.231	36,0
2019	49.992	183.015	36,6
2020	50.520	186.821	37,0

Kaynak: FAO, 2022 (Erişim tarihi: 14.10.2022)

Grafik 1. Dünya domates ekim alanı, üretim ve verimi

Kaynak: Tablo 1

Dünya domates ekim alanında 2020 yılında %21,9 ile Çin en büyük paya sahiptir. Çin'den sonra sırasıyla %16,7 ile Nijerya, %16,1 ile Hindistan, %3,6 ile Türkiye ve %3,4 ile Mısır gelmektedir. Bu beş ülke dünya domates ekim alanının yaklaşık %61,7'sini oluşturmaktadır. 2020'de dünya domates ekim alanının bir önceki yıla göre %1,1 artmasında Çin, Hindistan ve Türkiye'de domates ekim alanlarının bir önceki yıla göre artması etkin rol oynamaktadır (Tablo 2).

Tablo 2. Dünya domates ekim alanlarında önemli ülkeler (bin ha)

Ülkeler	2016	2017	2018	2019	2020
Çin	1.042	1.059	1.071	1.087	1.107
Nijerya	635	701	871	845	844
Hindistan	774	797	789	781	812
Türkiye	190	187	174	180	182
Mısır	185	166	175	175	171
İran	149	106	107	122	129
ABD	141	126	130	111	110
Kamerun	93	101	93	98	101
İtalya	104	100	97	99	100
Diğer	1.541	1.533	1.498	1.501	1.496
Dünya	4.854	4.876	5.005	4.999	5.052

Kaynak: FAO, 2022 (Erişim tarihi: 12.08.2022)

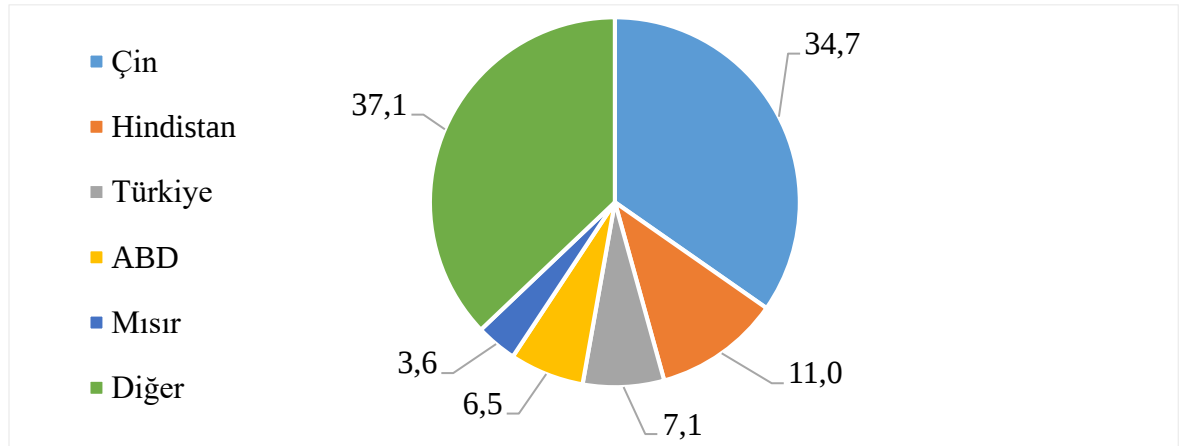
Dünya domates üretiminde önde gelen ülkelere göre Çin, Hindistan, Türkiye, ABD, İtalya ve İran'ın 2020 yılı itibarıyla domates üretimleri bir önceki yıla göre artmıştır. Bahsi geçen ülkelerdeki üretim artışı dünya domates üretiminin 2020 yılında bir önceki sezona göre yaklaşık %2,1 artarak 187 milyon tona ulaşmasında etkili olmuştur (Tablo 3).

Tablo 3. Dünya domates üretiminde önemli üretici ülkeler (bin ton)

Ülkeler	2016	2017	2018	2019	2020
Çin	57.313	59.179	60.919	62.870	64.768
Hindistan	18.732	20.708	19.759	19.007	20.573
Türkiye	12.600	12.750	12.150	12.842	13.204
ABD	12.877	11.139	12.613	12.162	12.227
Mısır	7.321	6.729	6.778	6.814	6.731
İtalya	6.438	6.016	5.798	5.778	6.248
İran	5.829	4.895	4.930	5.458	5.787
İspanya	5.234	5.163	4.769	5.001	4.313
Meksika	4.047	4.243	4.559	4.272	4.137
Diğer	46.992	47.202	47.956	48.811	48.833
Dünya	177.383	178.024	180.231	183.015	186.821

Kaynak: FAO, 2022 (Erişim tarihi: 12.08.2022)

Grafik 2. Dünya domates üretiminin ülkelere göre dağılımı (2020, %)

Kaynak: Tablo 3

Dünya domates verimi 2020 yılı itibarıyla hektar başına yaklaşık 37 ton olup, AB ülkelerinin verimde ön sıralarda olduğu görülmektedir. Dünya domates verimi 2020 yılı sıralamasında Belçika 50,2 ton/ha ile ilk sıradadır. Belçika'yı 48,7 ton/ha ile Hollanda ve 41,3 ton/ha ile Finlandiya takip etmektedir (Tablo 4).

Tablo 4. Dünyada bazı ülkelerde domates verimi (ton/ha)

Ülkeler	2016	2017	2018	2019	2020
Belçika	50,7	49,6	47,0	47,4	50,2
Hollanda	50,7	50,8	50,8	50,6	48,7
Finlandiya	36,6	36,5	39,3	44,9	41,3
Danimarka	31,1	37,9	39,2	39,2	39,2
İsveç	36,6	36,1	45,6	42,3	38,1
İrlanda	33,3	31,5	39,2	37,3	37,1
Norveç	31,8	32,0	33,7	31,4	35,6
Birleşik Krallık	41,6	36,7	36,4	35,4	34,6
Avusturya	30,9	30,3	29,1	29,2	29,3
İzlanda	35,9	33,4	30,3	29,6	29,1
Dünya	36,5	36,5	36,0	36,6	37,0

Kaynak: FAO, 2022 (Erişim tarihi: 06.09.2022)

2.2. Dünya Domates Ticareti

2.2.1. Dünya Domates İthalatı

Dünya domates ithalatı 2021 yılı itibarıyla yaklaşık 8,3 milyon ton olarak gerçekleşmiştir. ABD 2021'de ithalatta %23,3 pay ile ilk sırayı almaktadır. ABD'den sonra %8,7 pay ile Almanya ikinci, %6,2 pay ile Fransa üçüncü sıradadır. Bu üç ithalatçı ülke 2021 yılı dünya domates ithalatının yaklaşık %38,2'sini oluşturmaktadır (Tablo 5).

Tablo 5. Dünya domates ithalatında önemli ithalatçı ülkeler (bin ton)

Ülkeler	2017	2018	2019	2020	2021
ABD	1.789	1.856	1.825	1.838	1.940
Almanya	734	741	720	743	726
Fransa	507	525	517	508	514
Trinidad ve Tobago	1.266	1.077	863	484	466
Rusya	516	578	558	467	427
Pakistan	57	182	233	365	404
Irak	468	508	426	319	350
Birleşik Krallık	398	411	406	383	335
Hollanda	221	228	229	227	243
Kanada	213	228	212	188	201
Diğer	2.610	2.802	2.823	2.828	2.722
Dünya	8.779	9.136	8.812	8.350	8.328

Kaynak: Trade-MAP (Erişim tarihi: 17.10.2022)

2.2.2. Dünya Domates İhracatı

Dünya domates ihracatının 2021’de bir önceki yıla göre %1,5 artarak yaklaşık 8,6 milyon ton olarak gerçekleştiği görülmektedir. Başlıca ihracatçı ülkelere bakıldığında 2021’de Meksika yaklaşık %22,2 pay ile ilk sırada bulunmaktadır. Meksika’yı yaklaşık %11,1 pay ile Hollanda, %9,6 pay ile İran, %7,7 pay ile İspanya ve %7,4 pay ile Fas takip etmektedir (Tablo 6).

Tablo 6. Dünya domates ihracatında önemli ihracatçı ülkeler (bin ton)

Ülkeler	2017	2018	2019	2020	2021
Meksika	1.743	1.832	1.618	1.739	1.904
Hollanda	1.084	1.085	1.086	1.018	950
İran	532	573	574	769	825
İspanya	809	813	767	729	662
Fas	528	569	605	597	630
Türkiye	526	530	535	519	617
Afganistan	67	199	175	283	312
Çin	266	204	196	238	307
Fransa	231	225	236	252	262
Belçika	219	223	254	262	229
Diğer	2.057	2.139	2.114	2.035	1.872
Dünya	8.062	8.392	8.160	8.441	8.570

Kaynak: Trade-MAP (Erişim tarihi: 17.10.2022)

2.3. Dünya Domates Fiyatları

Dünya domates üretici fiyatlarına bakıldığında 2020 yılı itibarıyla ile ABD ilk sırada bulunmaktadır. ABD’yi, İtalya ve Çin takip etmektedir (Tablo 7).

Tablo 7. Önemli domates üreticisi ülkelerde yurtdışı domates üretici fiyatları (\$/ton)

Ülkeler	2016	2017	2018	2019	2020
Rusya	929,1	1.216,4	1.136,6	1.204,7	1.312,2
ABD	937,0	813,0	917,0	1.259,0	1.093,0
İtalya	880,1	895,2	1.003,9	971,4	1.024,4
Çin	513,8	556,4	554,2	556,5	610,0
Meksika	381,9	388,1	428,1	437,4	450,6
Brezilya	601,5	-	326,2	312,4	366,4
İran	124,4	178,7	408,2	445,9	365,2
İspanya	311,1	439,2	372,6	363,1	353,4
Mısır	311,1	439,2	98,1	399,1	288,6
Türkiye	509,4	299,0	312,3	232,0	274,8

Kaynak: FAO (Erişim tarihi: 27.10.2022)

3. TÜRKİYE’DE DURUM

3.1. Türkiye Domates Ekim Alanı, Üretim ve Verimi

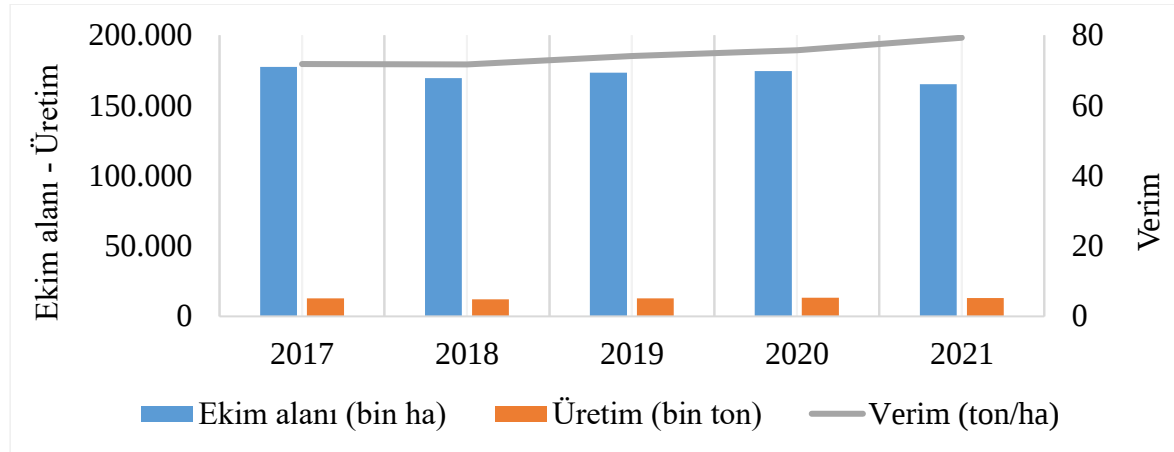
Türkiye domates ekim alanlarına bakıldığında 2021 yılında 2020 yılına göre ekim alanlarının yaklaşık %5,2 daraldığı görülmektedir. Türkiye’nin 2021 yılı toplam domates üretimi ise bir önceki yıla göre yaklaşık %0,8 azalarak 13,1 milyon ton olmuştur. Verim 2021’de bir önceki yıla göre %4,6 artarak 79,4 ton/hektar olmuştur (Tablo 8).

Tablo 8. Türkiye domates ekim alanı, üretim ve verimi

Yıllar	Ekim alanı (bin ha)	Üretim (bin ton)	Verim (ton/ha)
2017	177	12.750	72,0
2018	169	12.150	71,9
2019	173	12.842	74,2
2020	174	13.204	75,9
2021	165	13.095	79,4

Kaynak: TÜİK, 2022 (Erişim tarihi: 17.05.2022)

Grafik 3. Türkiye domates ekim alanı, üretim ve verimi

Kaynak: Tablo 8

Türkiye 2021 yılı domates üretiminin %65,5'i sofralık, %34,5'i ise salçalık olarak gerçekleşmiştir. 2021 yılında bir önceki yıla göre sofralık domatesin üretimi yaklaşık %0,9, salçalık domatesin üretimi ise yaklaşık %0,7 azalmıştır (Tablo 9).

Tablo 9. Türkiye sofralık ve salçalık domates ekim alanları, üretim ve verimi

Yıllar	Salçalık domates			Sofralık domates		
	Ekim alanı (bin da)	Üretim (bin ton)	Verim (kg/da)	Ekim alanı (bin da)	Üretim (bin ton)	Verim (kg/da)
2017	540	3.960	7.333	1.235	8.790	7.117
2018	520	3.735	7.183	1.175	8.415	7.162
2019	542	4.006	7.391	1.192	8.836	7.413
2020	628	4.548	7.242	1.117	8.656	7.749
2021	582	4.515	7.758	1.070	8.581	8.020

Kaynak: TÜİK, 2022 (Erişim tarihi: 29.09.2022)

Türkiye 2021 yılı domates ekim alanları iller bazında sıralandığında yaklaşık 19 bin ha ile Antalya'nın ilk sırada olduğu görülmektedir. Antalya'yı 2021 yılında yaklaşık 16 bin ha Bursa ve yaklaşık 13 bin ha ile Manisa takip etmektedir (Tablo 10).

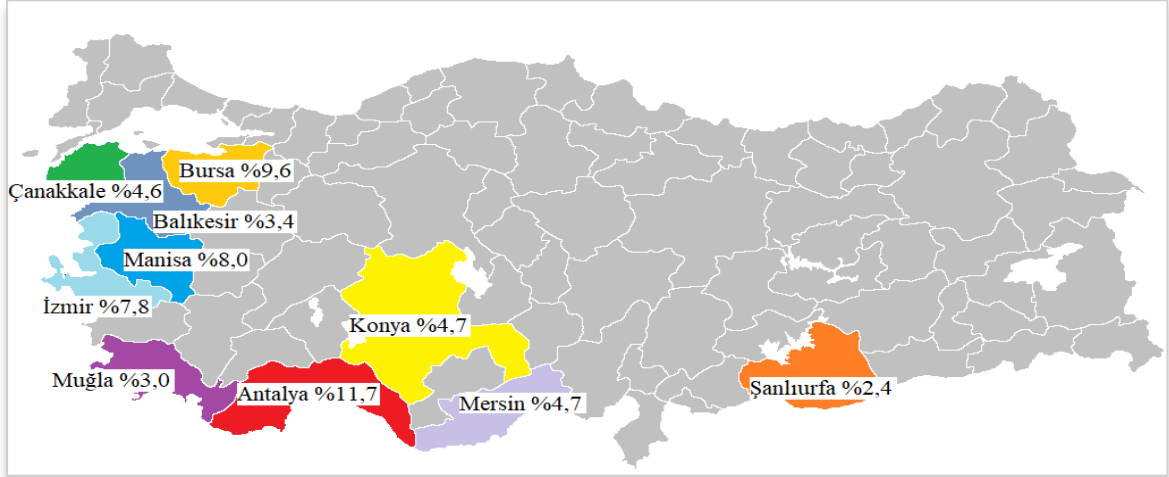
Tablo 10. Türkiye domates ekim alanlarının illere göre dağılımı (bin ha)

İller	2017	2018	2019	2020	2021
Antalya	20.608	19.842	19.692	18.598	19.379
Bursa	17.347	16.477	17.492	17.647	15.860
Manisa	13.202	11.722	12.457	14.818	13.167
İzmir	12.737	12.400	12.659	14.576	12.892
Konya	4.650	4.613	5.364	8.188	7.881
Mersin	10.029	9.336	9.877	8.427	7.829
Çanakkale	8.291	7.868	8.232	8.538	7.668
Balıkesir	7.222	6.429	6.703	6.711	5.679
Muğla	6.129	6.231	6.200	5.044	4.938
Şanlıurfa	8.380	8.584	6.150	3.844	3.913
Diğer	68.879	65.982	68.595	68.046	65.999
Türkiye	177.474	169.484	173.421	174.437	165.205

Kaynak: TÜİK, 2022 (Erişim tarihi: 02.11.2022)

2021 yılında domates üretimi en çok %32,7 ile Akdeniz, %24,4 ile Ege, %12,5 ile Doğu Marmara, %8 ile Batı Marmara Bölgeleri'nde gerçekleşmektedir (TÜİK, 2022).

Grafik 4. Türkiye domates ekim alanlarının illere göre dağılımı (2021, %)

Kaynak: Tablo 10

Domates üretiminde lider olan Antalya'da üretim 2021 yılında bir önceki yıla göre yaklaşık %8,9 artmıştır (Tablo 11).

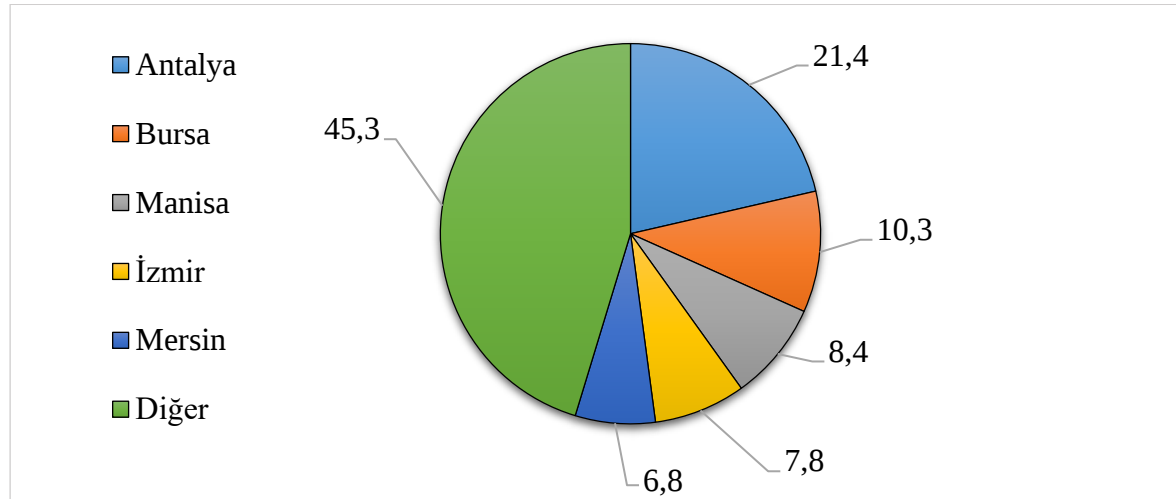
Tablo 11. Türkiye domates üretiminin illere göre dağılımı (bin ton)

İller	2017	2018	2019	2020	2021
Antalya	2.530	2.509	2.529	2.571	2.800
Bursa	1.450	1.362	1.492	1.335	1.349
Manisa	975	856	922	1.124	1.099
İzmir	966	947	1.014	1.092	1.022
Mersin	1.042	924	1.039	930	886
Muğla	649	676	701	660	628
Çanakkale	608	583	605	627	581
Konya	249	249	303	552	542
Balıkesir	519	420	445	486	417
Tokat	456	375	386	371	279
Diğer	3.306	3.249	3.406	3.456	3.492
Türkiye	12.750	12.150	12.842	13.204	13.095

Kaynak: TÜİK, 2022 (Erişim tarihi: 11.08.2022)

Türkiye'nin 2021 yılında il bazında domates üretimine bakıldığında Antalya %21,4 pay ile ilk sırada gelmektedir. Antalya'yı %10,3 pay ile Bursa, %8,4 pay ile Manisa takip etmektedir (Grafik 5).

Grafik 5. Türkiye domates üretiminin illere göre dağılımı (2021, %)

Kaynak: Tablo 11

3.2. Türkiye Domates Tüketimi ve Yeterlilik Derecesi

Türkiye’de 2019/20’de %110,7 olan domates yeterlilik derecesi 2020/21 döneminde %117,0 olarak gerçekleşmişken aynı dönemde kişi başına tüketim 110,7 kg olmuştur (Tablo 12).

Tablo 12. Türkiye domates verileri

	2016/17	2017/18	2018/19	2019/20	2020/21
Yurt içi kullanım (bin ton)	10.923	11.109	10.604	11.190	10.890
İnsan tüketimi (bin ton)	9.285	9.443	9.014	9.511	9.256
Kayıplar (bin ton)	1.638	1.666	1.591	1.678	1.633
Kişi başına tüketim (kg)	116,3	116,9	109,9	114,4	110,7
Yeterlilik derecesi (%)	111,3	110,7	110,6	110,7	117,0

Kaynak: TÜİK Denge Tabloları (Erişim tarihi:12.09.2022)

3.3. Türkiye Domates Dış Ticareti

3.3.1. Türkiye Domates İthalatı

Türkiye’nin 2021/22 pazarlama yılı domates ithalatında Rusya 410 ton ile ilk sırada bulunmaktadır. Rusya’yı 256 ton ile Belarus ve 105 ton ile İsrail takip etmektedir (Tablo 13).

Tablo 13. Türkiye domates ithalatının ülkelere göre dağılımı (ton)

Ülkeler	2017/18	2018/19	2019/20	2020/21	2021/22
Rusya	121	722	3.014	1.069	410
Belarus	643	35	248	294	256
İsrail	195	193	206	238	105
Romanya	7	7	16	39	88
Ukrayna	60	62	82	98	86
KKTC	50	37	4	3	71
Bulgaristan	20	22	34	19	62
Yunanistan	-	-	21	-	40
Katar	-	-	46	-	24
Gürcistan	107	20	14	46	10
Diğer	38	134	314	90	19
Toplam	1.241	1.232	3.999	1.896	1.173

Kaynak: TÜİK (Erişim tarihi: 22.11.2022)

*Pazarlama yılı 01/07 - 30/06 dönemini kapsamaktadır.

* GTİP: 070200 (Domates (taze/soğutulmuş)) kullanılmıştır.

İthalat rejim adları:

- Daha önce bir rejime tabi tutulmamış eşyanın gümrük antrepo rejimine tabi tutulması,
- İhraç edilen eşyanın muafiyete tabi olmadan serbest dolaşıma girişi ile eş zamanlı yurtiçi kullanımı,
- Daha önce bir rejime tabi tutulmamış eşyanın muafiyete tabi olmadan yurtiçi kullanımı.

3.3.2. Türkiye Domates İhracatı

Türkiye domates ticaretinde ihracatçı bir ülkedir. Türkiye'nin 2021/22 pazarlama yılı domates ihracatı bir önceki döneme göre %2,6 artarak yaklaşık 576 bin tona ulaşmıştır (Tablo 14).

Tablo 14. Türkiye domates ihracatı verileri

	Miktar (ton)	Değer (bin \$)
2017/18	460.495	273.514
2018/19	521.316	289.880
2019/20	551.016	318.187
2020/21	561.064	334.535
2021/22	575.557	391.842

Kaynak: TÜİK, 2022 (Erişim tarihi: 11.10.2022)

*GTİP: 070200 (Domates (taze/soğutulmuş)) kullanılmıştır. Pazarlama yılı 01/07-30/06 dönemini kapsamaktadır.

Türkiye'nin 2021/22'de domates ihracatında ilk sırayı yaklaşık %22 pay ile Suriye almıştır. Suriye'yi %12,2 pay ile Ukrayna, %9,6 pay ile Romanya takip etmektedir (Tablo 15).

Tablo 15. Türkiye domates ihracatının ülkelere göre dağılımı (ton)

Ülkeler	2017/18	2018/19	2019/20	2020/21	2021/22
Suriye	33.227	45.610	66.011	93.217	126.607
Ukrayna	51.659	55.883	69.062	89.558	70.486
Romanya	43.029	34.090	48.671	66.763	55.173
Rusya	26.528	80.444	82.965	65.432	50.143
Bulgaristan	18.389	25.420	35.833	46.222	49.441
İsrail	22.130	34.588	36.223	35.914	47.044
Polonya	16.442	9.188	10.875	14.547	23.023
Almanya	5.681	6.215	9.346	13.650	21.872
Gürcistan	41.402	18.867	16.115	16.123	20.118
Hollanda	7.053	5.716	6.202	5.464	15.388
Diğer	194.955	205.295	169.713	114.174	96.262
Toplam	460.495	521.316	551.016	561.064	575.557

Kaynak: TÜİK, 2022 (Erişim tarihi: 11.10.2022)

*GTİP: 070200 (Domates (taze/soğutulmuş)) kullanılmıştır. Pazarlama yılı 01/07-30/06 dönemini kapsamaktadır.

3.4. Türkiye Domates Fiyatları

Türkiye'de 2021/22 pazarlama yılında ortalama domates üretici fiyatının bir önceki sezona göre yaklaşık %105,8 oranında artarak 3,91 TL/kg'a ulaştığı görülmektedir. Üretici fiyatlarında 2022 yılının ilk dokuz ayına bakıldığında, Ocak ayında 2,72 TL/kg olan domates üretici fiyatı, Eylül ayında 5,33 TL/kg'a ulaşmıştır (Tablo 14).

Tüketici fiyatlarında ise 2020/21 sezonunda ortalama 4,94 TL/kg olan tüketici fiyatı, 2021/22 sezonunda yaklaşık %81,4 artarak ortalama 8,96 TL/kg olmuştur (Tablo 14).

2022 yılının ilk sekiz ayında en yüksek fiyatların üretici fiyatında Mayıs ayında, tüketici fiyatında ise Nisan ayında olduğu görülmektedir. Domatesin 2022 yılı Eylül ayı üretici fiyatı 5,33 TL/kilogram olarak gerçekleşmiştir (Tablo 16).

Tablo 16. Türkiye domates fiyatları (TL/kg)

Yıllar	Üretici fiyatı ¹	Tüketici fiyatı ¹
2017/18	1,49	2,88
2018/19	2,14	4,65
2019/20	1,77	4,19
2020/21	1,90	4,94
2021/22	3,91	8,96
2022-Ocak	2,72	9,42
2022-Şubat	4,03	14,46
2022-Mart	4,29	13,03
2022-Nisan	9,63	18,53
2022-Mayıs	9,91	-
2022-Haziran	5,63	-
2022-Temmuz	6,70	-
2022-Ağustos	4,67	-
2022-Eylül	5,33	-

Kaynak: TÜİK, 2022 (Erişim tarihi: 15.10.2022)

¹Üretici ve tüketici fiyatları 01/07-30/06 dönemi aylık ortalamasıdır.

3.5. Tarımsal Destekler

Türkiye’de domates için 2022 yılı mazot desteği bir önceki yıla göre %264,7 artırılarak 62 TL/da, gübre desteği ise %162,5 artırılarak 21 TL/da olarak belirlenmiştir.

2022 yılı organik tarım desteği 1. kategori ürünler arasında yer alan domates için ürün sertifikası bireysel 100 TL/da, ürün sertifikası üretici grubu ise 50 TL/da olarak belirlenmiştir.

Ayrıca asgari 50 da ve üzeri tarım arazilerinde, her 50 da araziye kadar analiz başına yetkili toprak analiz laboratuvarlarına 50 TL toprak analiz desteği verilmiştir.

4. GENEL DEĞERLENDİRME

Rusya ile Ukrayna arasında süren savaş, Rusya ve AB ilişkilerini de olumsuz etkilemektedir. Rusya, AB ülkelerinin enerji tedarikinde önemli paya sahiptir. Örtüaltında domates üretimindeki en büyük giderlerin ısıtma ve soğutmadan meydana geldiği düşünüldüğünde AB'deki enerji krizinin üretim maliyetlerini yükselteceği öngörülmektedir. Trade-MAP verilerine göre 2021 yılı dünya domates (taze/soğutulmuş) ihracatında AB ülkelerinden Hollanda'nın ikinci, İspanya'nın üçüncü, Fransa'nın beşinci sırada olduğu görülmektedir. Aynı yıl domates ihracatında Türkiye ise dokuzuncu sırada bulunmaktadır. Türkiye dünya salça ihracatında ise 2021 yılında altıncı sırada yer almaktadır. Domates konservesi ve salçası 7 Eylül 2022'de ihracatı kayda bağlı mallar listesine alınmıştır.

AB ülkelerinde gündemde olan enerji açığının üretimin ve ihracatın azalmasına sebep olacağı düşünülmektedir. Bu durum Türkiye'nin domates ihracatına olumlu etki edecektir.

Domates veriminde Türkiye'nin dünyada ilk sıralarda olmadığı göz önüne alındığında, yaygın domates üretimi yapılan plastik seraların modern ve akıllı seralara dönüşümüyle kalite ve verim artırılabilir. Türkiye'de domates üretiminde sözleşmeli üretim modeli uygulanması ve domates üretiminin planlanması; üretici ve tüketicileri arz, talep ve fiyatlar açısından olumlu etkileyeceği düşünülmektedir.

Domates üreticilerine verilecek olan mazot, gübre ve toprak analizi desteği 2022 yılında artırılmış, organik tarım desteği ise değişmemiştir.

TÜİK Bitkisel Üretim, 2022 yılı 2. tahmin verilerine göre Türkiye'de domates üretiminin %0,7 azalarak 13 milyon olacağı tahmin edilmektedir.

EK TABLolar

Ek Tablo 1. Dünya domates ihracatı (bin ton)

Ülkeler	2017	2018	2019	2020	2021
Meksika	1.743	1.832	1.618	1.739	1.904
Hollanda	1.084	1.085	1.086	1.018	950
İran	532	573	574	769	825
İspanya	809	813	767	729	662
Fas	528	569	605	597	630
Türkiye	526	530	535	519	617
Afganistan	67	199	175	283	312
Çin	266	204	196	238	307
Fransa	231	225	236	252	262
Belçika	219	223	254	262	229
ABD	203	216	197	183	199
Kanada	202	191	177	174	198
Azerbaycan	154	172	175	188	145
Portekiz	109	79	87	66	107
Ürdün	282	258	240	184	103
Özbekistan	52	62	63	115	88
Hindistan	33	67	80	96	87
Guatemala	51	57	53	61	67
Polonya	78	88	73	72	67
Suriye	3	10	77	96	66
Honduras	56	58	62	59	64
İtalya	67	79	66	63	63
Türkmenistan	5	8	21	34	55
Yunanistan	37	38	35	36	39
Pakistan	2	26	20	15	37
Malezya	47	47	44	38	36
Arnavutluk	70	70	74	68	36
Ermenistan	25	36	24	28	35
Belarus	85	63	58	47	32
Tunus	15	22	20	26	24
Etiyopya	29	28	25	18	23
Almanya	19	22	18	19	22
Kazakistan	14	21	20	30	21
Rusya	13	15	17	20	19
Güney Afrika	31	25	23	21	19
Avusturya	10	9	10	9	18
Dominik Cumhuriyeti	13	14	14	16	16
Bulgaristan	6	11	9	9	16
Arjantin	9	8	9	24	15
Kuzey Makedonya	25	21	19	14	14
Mısır	60	109	162	25	14
Diğer	252	209	142	181	127
Dünya	8.062	8.392	8.160	8.441	8.570

Kaynak: Trade-MAP (Erişim tarihi: 30.10.2022)

Ek Tablo 2. Dünya domates ithalatı (bin ton)

Ülkeler	2017	2018	2019	2020	2021
ABD	1.789	1.856	1.825	1.838	1.940
Almanya	734	741	720	743	726
Fransa	507	525	517	508	514
Trinidad ve Tobago	1.266	1.077	863	484	466
Rusya	516	578	558	467	427
Pakistan	57	182	233	365	404
Irak	468	508	426	319	350
Birleşik Krallık	398	411	406	383	335
Hollanda	221	228	229	227	243
Kanada	213	228	212	188	201
BAE	161	157	158	131	190
Suudi Arabistan	171	190	210	304	181
İspanya	154	170	198	165	178
Polonya	136	153	159	173	173
Afganistan	103	196	209	153	135
Suriye	34	44	62	86	130
El Salvador	105	111	114	120	126
İtalya	132	130	141	131	120
Ukrayna	35	55	72	87	101
Bulgaristan	76	88	84	86	100
Romanya	77	87	81	91	93
İsveç	83	86	86	88	87
Çek Cumhuriyeti	94	96	88	78	72
Vietnam	1	-	1	1	62
Belçika	88	66	79	59	60
Avusturya	51	49	48	43	52
Katar	34	50	53	56	49
Bangladeş	0	1	33	43	46
İsviçre	37	37	37	42	43
Portekiz	42	57	50	45	42
Danimarka	34	38	38	37	38
Nepal	15	68	59	38	38
Singapur	38	39	39	39	38
Sırbistan	28	32	32	33	36
Kazakistan	80	65	43	60	34
Belarus	168	87	43	45	33
Litvanya	48	36	30	31	28
Macaristan	15	16	15	18	25
Slovakya	27	23	28	29	25
Kırgızistan	9	4	14	9	24
Norveç	24	25	25	23	24
Letonya	20	20	21	22	24
Diğer	490	526	473	462	315
Dünya	8.779	9.136	8.812	8.350	8.328

Kaynak: Trade-MAP (Erişim tarihi: 30.10.2022)

Ek Tablo 3. Dünya domates salçası ihracatı

Ülkeler	İhracat miktarı (bin ton)					İhracat değeri (bin \$)				
	2017	2018	2019	2020	2021	2017	2018	2019	2020	2021
Çin	852	889	930	855	770	660	661	708	674	627
İtalya	686	708	761	819	750	696	746	764	902	949
İspanya	348	395	428	-	409	335	372	383	438	433
ABD	351	335	310	307	319	270	258	246	247	278
Türkiye	156	150	140	160	216	155	164	173	176	212
Şili	126	112	181	175	158	111	96	147	154	154
İran	136	101	136	230	124	192	141	154	175	71
Ukrayna	53	55	58	65	55	43	45	47	55	54
Yunanistan	38	35	31	37	46	36	33	30	35	46
Mısır	9	12	12	13	34	7	10	10	13	37
Hollanda	17	-	20	29	26	20	27	26	39	34
Tunus	13	7	3	8	20	15	9	4	10	21
Polonya	14	14	16	15	19	11	12	13	14	18
Peru	15	12	12	18	18	14	11	10	16	18
BAE	60	66	100	-	17	51	72	102	69	22
Almanya	19	13	14	19	15	29	24	25	33	30
Avusturya	1	2	4	8	14	3	4	6	12	20
Gana	11	11	10	10	12	9	10	9	7	10
Rusya	5	9	10	12	10	5	8	8	11	10
Fransa	15	16	19	13	10	19	20	18	16	15
Macaristan	11	10	11	11	9	11	10	11	12	11
Sırbistan	4	3	3	5	8	2	2	2	3	5
Belçika	5	4	5	7	8	6	5	7	11	12
Avustralya	4	3	2	5	6	3	3	3	8	10
Arjantin	4	4	5	6	6	3	2	2	3	3
Kazakistan	1	3	5	4	6	-	2	4	4	5
Umman	10	8	8	4	5	11	9	6	4	6
Hırvatistan	2	2	3	5	5	2	2	3	4	5
Trinidad ve Tobago	4	4	5	6	5	-	-	-	-	-
Kosta Rika	5	5	5	5	5	7	6	6	6	7
Meksika	3	3	5	7	5	4	4	5	7	6
Suudi Arabistan	5	4	9	11	4	10	7	11	16	12
Ermenistan	1	-	-	3	4	-	-	-	3	3
Çek Cumhuriyeti	4	3	4	4	4	4	3	4	4	4
Ürdün	1	3	6	5	3	1	2	5	6	7
Kırgızistan	-	-	3	-	3	-	-	1	-	3
Suriye	2	2	1	3	3	2	2	2	3	4
Bulgaristan	3	3	2	2	3	3	3	2	2	3
Senegal	4	2	2	2	2	4	2	2	2	3
Kanada	8	8	8	5	2	6	5	6	3	2
Togo	5	3	1	1	2	2	2	-	-	1
Diğer	307	357	297	339	25	291	331	269	316	292
Toplam	3.318	3.376	3.585	3.233	3.165	3.053	3.125	3.234	3.513	3.463

Kaynak: Trade-MAP (Erişim tarihi: 24.10.2022)

Ek Tablo 4. Dünya domates salçası ithalatı

Ülkeler	İthalat miktarı (bin ton)					İthalat değeri (bin \$)				
	2017	2018	2019	2020	2021	2017	2018	2019	2020	2021
Trin. ve Tob.	3.113	3.032	3.480	3.209	2.916	3	3	4	3	3
Almanya	263	247	260	277	288	274	266	263	308	348
İtalya	167	191	136	143	206	126	140	107	121	187
Irak	189	195	231	239	180	212	236	265	234	158
Japonya	149	149	145	159	149	164	167	162	183	181
Fransa	110	113	113	125	126	113	115	112	137	151
Hollanda	113	120	117	135	125	105	110	106	129	131
Polonya	69	88	88	101	108	57	75	74	90	111
Rusya	129	115	131	108	100	104	90	104	90	89
Meksika	70	63	0	0	77	58	51	61	64	73
Libya	74	57	76	78	67	87	70	79	86	81
Gana	72	58	69	62	63	69	47	41	48	51
İspanya	45	46	37	46	61	37	35	28	36	53
Kanada	53	59	59	63	60	46	47	48	56	60
Belçika	52	53	55	60	58	54	56	55	69	71
Suudi Arabistan	83	83	85	86	54	84	86	86	89	88
Avustralya	41	42	41	50	46	37	38	37	49	48
Avusturya	26	29	32	43	45	26	29	32	47	55
BAE	60	50	80	56	43	51	42	67	48	41
Filipinler	33	28	45	36	40	27	22	36	28	32
Kosta Rika	32	38	40	41	34	42	31	29	31	32
Benin	11	12	24	24	34	6	6	9	10	15
İsveç	30	30	31	31	33	29	28	29	32	38
Kore	32	33	31	26	33	29	29	29	25	32
Brezilya	36	33	30	25	31	30	26	24	21	29
Romanya	21	24	27	31	30	19	21	24	27	30
Umman	19	25	39	19	27	16	20	34	17	26
Güney Afrika	21	18	30	24	27	19	15	24	23	28
İsviçre	23	25	25	26	26	27	30	29	33	36
Fildişi Sahili	15	17	21	15	26	11	10	17	13	22
ABD	26	26	25	26	26	32	31	35	40	43
Togo	29	26	27	23	26	2	10	9	8	11
Kolombiya	17	17	17	20	24	16	16	15	18	25
Tayland	17	19	24	24	23	15	16	20	21	21
Kazakistan	22	22	20	30	23	17	17	16	22	19
Portekiz	9	14	18	12	23	17	17	16	22	19
Yemen	24	32	28	27	22	21	28	26	26	21
Çek Cumhuriyeti	19	18	18	21	20	18	17	18	21	24
Sudan	30	22	38	26	17	27	22	33	23	18
Kamerun	3	3	17	14	16	2	2	12	11	12
Arjantin	32	26	27	39	16	30	24	24	36	16
Diğer	730	733	772	891	553	718	681	721	835	787
Toplam	6.109	6.031	6.609	6.491	5.902	2.877	2.822	2.960	3.230	3.316

Kaynak: Trade-MAP (Erişim tarihi: 24.10.2022)

Ek Tablo 5. Dünya domates verimi (ton/ha)

Ülkeler	2016	2017	2018	2019	2020
Belçika	506,9	496,1	470,3	473,9	502,4
Hollanda	507,0	508,4	508,4	505,6	486,6
Finlandiya	366,0	364,7	393,2	449,4	412,5
Danimarka	311,0	379,3	392,0	392,0	392,0
İsveç	365,5	361,3	455,8	422,5	381,0
İrlanda	333,3	315,0	392,0	373,0	371,0
Norveç	318,3	320,4	336,9	314,2	356,0
Birleşik	416,2	367,0	363,6	354,0	345,7
Avusturya	309,4	303,1	290,8	291,7	293,4
İzlanda	359,0	333,5	303,3	295,8	290,8
Almanya	253,1	258,2	258,2	273,6	268,7
İsviçre	227,8	227,5	234,0	214,6	212,3
Kuveyt	135,6	139,7	135,4	176,1	159,1
Filistin	108,6	112,4	125,4	125,5	127,9
Fransa	146,0	140,0	124,1	125,3	112,7
Yeni Zelanda	115,4	116,0	112,7	112,4	112,0
ABD	91,1	88,7	96,8	109,8	110,7
Umman	52,0	78,3	78,7	78,7	97,1
Fas	80,8	81,4	88,3	90,7	94,6
Portekiz	81,2	83,7	84,0	96,3	93,0
Malezya	87,0	97,0	94,9	89,4	92,8
Macaristan	83,2	84,2	84,7	78,3	84,7
Polonya	77,1	78,5	70,9	68,0	84,5
Hırvatistan	52,8	59,3	46,2	68,8	83,4
Çin	78,8	80,7	81,3	82,1	82,9
Kanada	72,8	78,2	80,4	82,5	82,8
Uruguay	75,5	75,0	78,1	83,3	81,7
Bahreyn	70,1	72,8	73,0	75,6	78,1
İspanya	83,5	84,9	85,0	87,8	77,8
Avustralya	74,6	77,7	80,7	77,0	75,9
Türkiye	66,3	68,3	69,8	71,2	72,6
Brezilya	65,1	68,8	71,9	71,8	72,2
Honduras	68,0	66,4	66,3	68,7	70,7
Şili	63,8	68,0	69,1	68,7	69,5
Güney	68,5	70,8	69,9	69,6	69,3
Katar	45,5	48,4	40,3	65,1	68,4
İsrail	70,8	70,5	69,6	63,8	68,3
Kolombiya	34,0	47,7	59,3	65,7	65,7
Ürdün	67,9	56,6	71,0	59,7	64,9
Slovakya	28,0	36,8	37,8	47,6	64,6
BAE	46,2	67,9	70,6	67,5	63,0
İtalya	61,9	60,3	59,7	58,4	62,6

Kaynak: FAO (Erişim tarihi: 31.10.2022)

Ek Tablo 5 (Devam). Dünya domates verimi (ton/ha)

Ülkeler	2016	2017	2018	2019	2020
Kore Cumhuriyeti	61,1	61,4	64,2	62,8	62,3
Cezayir	56,8	53,7	58,7	59,1	62,2
Japonya	61,4	61,4	61,4	62,1	61,9
Bahamalar	54,8	53,5	56,2	57,6	59,2
Kıbrıs	61,3	58,3	53,6	57,6	58,2
Porto Riko	54,0	56,3	57,0	57,9	57,5
Yunanistan	57,4	53,0	52,2	53,9	57,4
Tunus	59,9	59,2	55,8	56,1	56,9
Suriye	71,6	43,2	48,9	55,0	54,0
Nikaragua	46,5	42,0	44,9	43,7	51,2
Estonya	15,8	24,4	0,0	0,0	51,0
Kosta Rika	52,0	52,0	43,7	47,6	49,1
Meksika	43,3	45,6	50,5	48,6	48,7
Lübnan	46,6	41,6	39,6	47,6	45,4
İran	39,1	46,2	46,2	44,6	44,8
Guyana	144,6	149,1	68,4	40,6	44,8
Belarus	40,2	41,4	40,5	42,6	43,6
El Salvador	27,8	36,6	33,6	46,5	43,2
Peru	38,4	39,3	46,1	41,9	42,1
Slovenya	42,4	42,0	44,2	41,0	40,1
Azerbaycan	21,1	29,3	31,1	35,3	40,0
Guatemala	38,5	38,5	38,5	39,2	39,6
Paraguay	36,8	40,1	38,5	39,0	39,6
Mısır	39,6	40,5	38,8	39,0	39,4
Dominik Cum.	40,3	31,0	37,5	38,0	39,3
Arjantin	39,7	39,8	39,3	39,3	39,3
Ermenistan	39,1	37,7	32,0	37,0	38,8
Bulgaristan	39,1	36,3	32,8	28,2	37,5
Rusya	27,1	31,4	35,2	37,1	36,8
Karadağ	31,9	33,1	33,3	34,0	34,3
Türkmenistan	34,0	34,0	34,6	34,8	34,2
Çekya	42,3	19,8	33,6	66,4	33,6
Özbekistan	43,6	40,6	37,9	36,0	33,4
Saint Lucia	29,7	30,0	31,5	30,6	32,0
Panama	32,3	32,1	31,1	31,1	31,1
Tonga	31,8	32,0	32,2	32,0	30,9
Tacikistan	26,7	29,6	28,4	30,1	30,9
Ukrayna	30,0	30,5	31,8	30,5	30,0
Kenya	18,7	18,4	21,2	21,7	29,3
Kuzey Makedonya	28,9	28,5	29,0	27,7	28,5
Suudi Arabistan	23,2	23,0	23,0	25,5	28,2
Cook Adaları	28,2	28,0	28,1	28,1	28,0
Nijer	23,8	24,3	26,3	25,5	27,0

Kaynak: FAO (Erişim tarihi: 31.10.2022)

Ek Tablo 5 (Devam). Dünya domates verimi (ton/ha)

Ülkeler	2016	2017	2018	2019	2020
Mozambik	22,0	24,2	26,1	25,8	26,9
Botsvana	50,0	13,5	30,9	13,1	26,9
Kazakistan	24,3	25,1	25,3	25,9	26,1
Hindistan	24,2	26,0	25,0	24,3	25,3
Cabo Verde	16,1	21,0	26,4	25,1	25,0
Irak	20,1	8,9	26,9	27,1	23,6
Malavi	19,7	21,3	21,0	20,8	23,2
Senegal	22,5	22,8	21,9	21,6	21,3
Libya	20,9	20,9	20,7	20,8	20,9
Kırgızistan	20,1	19,9	19,4	20,2	20,5
Venezuela	21,2	21,4	20,3	19,8	20,3
Romanya	15,3	17,0	20,2	18,4	20,0
Endonezya	15,3	17,3	18,0	18,6	18,9
Barbados	19,3	18,4	19,1	18,7	18,8
Tayland	20,7	21,9	22,3	17,8	18,4
Jamaika	19,2	18,7	19,8	19,2	18,3
Belize	24,2	25,3	25,6	18,0	18,1
Mali	17,7	16,6	16,6	15,2	17,6
Trinidad ve Tobago	10,3	10,7	6,4	17,5	17,3
Litvanya	19,6	21,2	21,4	20,9	17,1
Gürcistan	11,5	12,5	14,4	16,5	17,0
Maldivler	16,2	15,7	16,4	15,7	15,9
Bolivya	13,2	13,6	13,5	15,0	15,5
Liberya	13,8	14,2	14,8	15,2	15,5
Haiti	15,3	15,3	15,3	15,3	15,4
Çin, Hong Kong	16,0	15,0	15,0	15,3	15,3
Ekvador	31,4	32,1	20,6	22,6	14,9
Fransız Polinezyası	15,4	15,1	15,5	15,0	14,7
Bangladeş	13,5	14,1	13,7	13,7	14,6
Sırbistan	15,9	15,6	15,3	14,2	14,1
Sri Lanka	14,9	15,2	15,1	13,3	13,8
Filipinler	13,0	13,3	13,4	13,7	13,5
Mauritius	13,9	14,8	13,5	13,5	13,3
Yemen	13,3	13,3	14,2	13,4	13,2
Esvatini	13,0	13,0	13,0	13,0	13,0
Tanzanya	12,6	12,7	12,8	12,7	12,8
Sudan	13,2	13,0	12,6	12,8	12,7
Brunei	12,7	12,5	12,6	12,6	12,6
Kamerun	12,8	12,7	12,5	12,3	12,3
Saint Kitts ve Nevis	13,2	11,7	11,6	12,4	11,9
Dominika	11,9	11,8	11,6	11,6	11,7
Küba	12,0	12,0	11,9	12,3	11,6
Surinam	11,9	12,1	12,2	11,7	11,2

Kaynak: FAO (Erişim tarihi: 31.10.2022)

Ek Tablo 5 (Devam). Dünya domates verimi (ton/ha)

Ülkeler	2016	2017	2018	2019	2020
Bosna Hersek	16,1	12,9	12,1	12,6	11,0
Burkina Faso	10,6	10,6	11,0	10,6	10,5
Fildişi Sahili	10,3	10,3	10,4	10,4	10,4
Singapur	11,0	11,0	10,8	9,8	10,3
Pakistan	9,4	9,4	9,4	10,2	10,3
Fiji	11,9	12,1	12,1	12,1	10,0
Zambiya	9,7	9,8	9,8	9,8	9,8
Komorlar	9,1	9,2	9,1	9,1	9,2
Sierra Leone	8,9	8,9	8,9	8,9	8,9
Gabon	8,6	8,5	8,6	8,5	8,5
Madagaskar	8,5	8,5	8,5	8,5	8,5
Gana	7,8	7,9	7,8	7,8	7,9
Demokratik Kore Cum.	7,8	7,8	7,8	7,8	7,8
Demokratik Kongo Cum.	7,6	7,5	7,5	7,5	7,5
Grenada	7,5	7,5	7,5	7,5	7,5
Zimbabve	7,2	7,2	7,2	7,2	7,2
Ruanda	11,4	8,6	13,9	9,9	7,0
Seyşeller	6,7	6,7	6,6	6,7	6,7
Benin	8,4	8,3	6,7	9,0	6,6
Etiyopya	4,5	5,3	5,5	5,8	6,5
Namibya	6,1	6,1	6,1	6,1	6,1
Antigua ve Barbuda	9,3	8,7	8,4	8,1	5,8
Uganda	5,8	5,8	5,7	5,8	5,8
Moldova	12,9	14,7	11,8	10,6	5,3
Timor-Leste	5,2	5,0	5,1	5,1	5,1
Kongo	4,8	4,8	4,8	4,8	4,8
Nijerya	4,2	4,0	4,0	4,5	4,4
Togo	4,3	4,2	4,2	4,2	4,2
Papua Yeni Gine	4,1	4,2	4,2	4,1	4,1
Bhutan	3,2	3,0	2,0	3,9	3,6
Angola	2,6	2,6	2,7	2,7	2,7
Somali	1,5	1,5	1,5	1,5	1,5
Lüksemburg	8,5	8,5	-	-	-
Letonya	10,6	9,7	-	-	-
Malta	38,7	38,7	-	-	-
Dünya	36,54	36,51	36,01	36,61	36,98

Kaynak: FAO (Erişim tarihi: 31.10.2022)

Ek Tablo 6. Yurtdışı domates üretici fiyatları (\$/ton)

Ülkeler	2016	2017	2018	2019	2020
İzlanda	4.521,1	5.105,3	5.652,8	5.307,9	5.457,3
Lüksemburg	2.643,8	2.700,0	3.542,9	3.883,5	3.806,2
Norveç	2.794,0	2.531,5	3.550,0	3.447,4	3.644,3
Saint Lucia	-	3.277,8	2.977,8	3.268,9	2.983,7
Saint Kitts ve Nevis	3.666,7	2.857,9	2.857,9	-	2.857,9
İsviçre	2.621,3	2.660,7	2.509,5	3.048,4	2.559,9
Japonya	2.821,9	2.489,6	2.562,9	2.655,1	2.336,9
Estonya	1.460,8	1.376	2.030,7	2.391,0	2.301,3
Singapur	2.170,5	2.342,6	2.461,2	2.177,3	2.248,3
Finlandiya	1.872,8	1.943,1	2.190,7	1.874,3	2.057,6
Brunei	2.005,4	1.835,8	2.261,1	2.585,5	2.043,5
Danimarka	2.088,3	2.025,5	2.018,6	2.151,9	1.996,3
Almanya	1.674,8	1.801,3	1.936,4	2.016,3	1.862,5
Cabo Verde	1.762,3	1.747,2	1.829,3	1.795,3	1.796,0
Letonya	1.433,6	1.423,4	1.536,4	1.690,1	1.660,2
Birleşik Krallık	665,7	1.271,5	1.446,6	1.568,9	1.649,7
İrlanda	1.548,7	1.581,6	1.653,3	1.599,1	1.567,3
Jamaika	1.030,3	1.284,8	1.014,7	1.639,6	1.556,9
Grenada	1.815,7	2.021,1	1.573,7	1.571,5	1.483,9
Guyana	1.510,9	2.072,8	1.569,4	1.556,4	1.474,9
Uruguay	1.936,2	1.775	1.073,4	-	1.355,8
Çekya	1.007,2	855,2	1.046,0	1.870,0	1.331,1
Bahreyn	-	1.196,8	1.329,8	-	1.329,8
Rusya	929,1	1.216,4	1.136,6	1.204,7	1.312,2
Mauritius	893,6	989,3	1.197,3	1.559,0	1.303,2
Yemen	900,5	945,5	787,5	1.288,5	1.294,7
İsveç	1.512,8	1.420,3	1.315,3	1.210,6	1.254,9
Panama	1.300,7	1.410,9	1.100,0	1.298,0	1.210,0
Fiji	1.432,2	774,1	1.293,5	1.152,7	1.157,2
Suudi Arabistan	1.072,0	1.165,3	864,0	925,3	1.104,0
ABD	937,0	813,0	917,0	1.259,0	1.093,0
Litvanya	854,1	948,1	991,9	1.195,1	1.088,0
İsrail	942,6	1.058,5	1.025	1.101,0	1.026,8
İtalya	880,1	895,2	1.003,9	971,4	1.024,4
Malta	865,3	1.108,8	880,2	948,2	1.019,3
Surinam	1.319,7	1.042,4	1.038,5	-	1.018,4
Avustralya	559,0	975,6	1.075,2	1.110,1	1.010,1
Romanya	751,4	804,4	862,6	1.088,6	974,5
Kazakistan	638,2	475,0	332,1	845,2	968,5
Kıbrıs	887,2	829,2	959,5	901,3	919,2
Kosta Rika	1.155,1	1.300,4	993,9	1.109,1	884,7
Slovakya	760,9	805,5	859,8	983,8	847,6
Gana	1.402,1	855,7	900,0	-	829,0
Fransa	928,5	917,6	779,4	887,6	826,8

Kaynak: FAO (Erişim tarihi: 27.10.2022)

Ek Tablo 6 (Devam). Yurtdışı domates üretici fiyatları (\$/ton)

Ülkeler	2016	2017	2018	2019	2020
Belarus	891,9	946,7	803,7	685,1	825,0
Belçika	758,5	793,2	849,1	679,4	819,8
Yunanistan	625,0	657,1	815,0	779,8	802,6
Hollanda	669,6	827,0	740,0	661,9	794,1
Lübnan	890,2	782,1	767,5	-	784,1
Filistin	683,1	783,9	768,7	571,5	781,7
Paraguay	750,5	865,6	826,0	765,5	777,3
Katar	-	824,2	769,2	686,8	741,8
Bosna Hersek	565,0	538,2	610,1	629,0	738,4
Portekiz	654,4	683,7	757,2	648,1	727,9
Mali	624,4	675,0	694,8	556,3	703,6
Kırgızistan	447,2	688,8	693,0	-	701,5
Şili	758,9	677,4	788,9	758,5	675,2
Togo	533,2	621,7	613,9	-	674,2
Kuzey Makedonya	705,9	671,0	689,4	693,4	619,3
Benin	587,4	648,6	698,5	640,4	618,1
Çin	513,8	556,4	554,2	556,5	610,0
Zambiya	-	-	755,3	-	606,6
Sırbistan	458,2	443,1	488,4	567,8	595,3
Kolombiya	238,0	-	670,7	497,0	587,5
Malezya	482,1	538,3	631,9	630,4	555,2
Azerbaycan	350,9	470,6	488,2	635,3	552,9
Ruanda	491,0	505,3	538,3	591,9	538,9
Tayland	374,0	331,8	397,4	522,8	502,8
Polonya	361,2	432,1	484,0	551,6	501,1
Kuveyt	496,5	494,6	496,8	489,8	494,1
Filipinler	347,0	354,3	487,5	593,7	493,1
Cezayir	392,9	630,8	531,8	423,9	486,0
Endonezya	644,9	476,7	499	502,7	484,6
Dominik Cum.	541,4	503,4	449,1	486,1	477,3
Nikaragua	-	-	431,7	544,3	476,6
Bulgaristan	475,7	445,1	436,2	521,7	473,7
Hırvatistan	510,7	441,1	348,7	532,0	456,7
Meksika	381,9	388,1	428,1	437,4	450,6
Ekvador	507,3	440,6	403,0	522,2	431,3
Arnavutluk	446,2	476,4	548,8	460,9	412,0
Irak	368,0	390,2	396,5	416,1	410,3
Bangladeş	416,9	310,0	246,9	511,3	409,8
Senegal	-	211,7	387,8	-	395,9
Macaristan	326,0	231,9	230,2	368,4	368,8
Brezilya	601,5	-	326,2	312,4	366,4
İran	124,4	178,7	408,2	445,9	365,2
Sri Lanka	448,9	539,7	436,6	472,3	354,9
İspanya	311,1	439,2	372,6	363,1	353,4

Kaynak: FAO (Erişim tarihi: 27.10.2022)

Ek Tablo 6 (Devam). Yurtdışı domates üretici fiyatları (\$/ton)

Ülkeler	2016	2017	2018	2019	2020
Güney Afrika	264,1	290,1	355,5	314,8	340,0
Gürcistan	260,3	368,4	404,6	257,4	339,1
Umman	328,8	328,8	328,8	341,5	328,8
Ermenistan	184,2	210,3	334,8	302,7	326,3
Peru	269,0	325,1	347,9	343,7	325,1
Mısır	311,1	439,2	98,1	399,1	288,6
Türkiye	509,4	299,0	312,3	232,0	274,8
Fas	198,8	209,5	216,9	252,7	239,7
Moldova	120,1	103,7	161,5	208,2	218,4
Kanada	168,2	176,8	164,2	177,7	171,9
Ukrayna	120,9	122,0	120,1	119,0	122,5
Tunus	130,7	-	160,6	117,7	109,4
Tanzanya	289,7	-	-	-	-
Etiyopya	302,8	313,4	275,6	-	-
Ürdün	223,5	224,2	167,0	-	-
Bhutan	625,0	675,7	-	-	-
Zimbabve	567,0	786,0	-	-	-
Arjantin	905,2	1.003,7	-	-	-
Mozambik	884,9	1.009,6	-	-	-
Trinidad ve Tobago	1.808,4	1.445,5	996,9	-	-
Malavi	546,9	495,9	-	-	-
Barbados	2.740,0	2.980,0	2.755,0	-	-
Sierra Leone	901,8	-	-	-	-
Bolivya	213,5	274,6	228,6	-	-
Kenya	605,0	-	-	-	-
Avusturya	935,8	965,9	995,5	-	-

Kaynak: FAO (Erişim tarihi: 27.10.2022)

Ek Tablo 7. Türkiye sofralık domates ekim alanı ve üretimi

İller	Ekim alanı (bin dekar)					Üretim (bin ton)				
	2017	2018	2019	2020	2021	2017	2018	2019	2020	2021
Antalya	205	197	196	185	193	2.526	2.504	2.524	2.566	2.794
Mersin	100	93	99	84	78	1.042	924	1.039	930	886
Konya	33	32	36	52	50	165	164	191	336	325
Muğla	61	62	62	50	49	649	675	700	659	627
Çanakkale	55	52	54	54	49	393	379	397	396	371
Tokat	56	47	45	43	31	435	349	353	332	242
Bursa	52	50	46	38	30	379	368	339	273	202
Ankara	28	29	30	30	29	129	117	119	124	124
Manisa	35	29	31	28	26	185	154	168	151	150
Bitlis	18	18	22	23	25	68	69	138	160	199
Adana	23	24	34	29	23	111	120	194	160	129
Diyarbakır	23	23	22	19	23	72	70	75	69	82
Şanlıurfa	43	42	36	22	22	234	232	183	116	118
Aksaray	19	19	20	21	21	64	66	70	74	84
Denizli	19	19	20	22	21	83	84	96	108	102
İzmir	34	29	28	30	20	240	209	200	201	124
Kahramanmaraş	20	19	20	20	18	72	71	81	84	82
Burdur	16	16	16	16	16	154	142	177	194	205
Eskişehir	12	11	14	15	15	75	85	98	102	91
Karaman	13	13	13	13	14	90	90	89	84	86
Elazığ	14	13	13	14	14	46	40	54	52	52
Kütahya	14	13	14	13	13	47	50	50	45	55
Erzincan	11	11	13	13	13	70	78	90	100	127
Aydın	20	17	16	13	13	89	87	87	73	72
Bilecik	14	14	14	14	13	102	99	99	100	96
Samsun	25	14	12	12	12	151	71	61	64	65
Çorum	11	11	11	11	12	34	42	38	42	46
Amasya	12	11	11	11	11	100	102	106	105	103
Hatay	24	21	16	9	10	93	83	62	40	46
Mardin	8	9	9	9	10	22	21	23	27	30
Sakarya	8	8	8	8	10	32	32	32	31	42
Van	8	8	8	8	10	35	36	39	46	56
Muş	8	9	9	9	9	20	32	33	33	36
Balıkesir	12	12	12	12	9	73	70	71	71	55
Isparta	13	13	12	12	9	72	76	76	83	63
Iğdır	8	7	9	9	8	29	25	34	34	30
Uşak	10	9	8	8	8	34	21	27	35	35
Kayseri	10	10	8	8	8	39	39	33	33	33
Afyonkarahisar	7	8	8	8	8	46	53	54	96	100
Hakkari	9	9	10	7	7	33	26	27	21	20
Niğde	14	15	21	6	6	80	86	138	21	22
Diğer	110	109	106	109	103	377	374	371	385	374
Toplam	1.235	1.175	1.192	1.117	1.070	8.790	8.415	8.836	8.656	8.581

Kaynak: TÜİK (Erişim tarihi: 25.10.2022)

Ek Tablo 8. Türkiye sofralık domates verimi (ton/hektar)

İller	2017	2018	2019	2020	2021
Antalya	123,2	127,1	128,8	138,7	144,8
Burdur	96,3	88,8	110,6	121,3	128,1
Muğla	106,4	108,9	112,9	131,8	128,0
Afyonkarahisar	65,7	66,3	67,5	120,0	125,0
Mersin	104,2	99,4	105,0	110,7	113,6
Erzincan	63,6	70,9	69,2	76,9	97,7
Amasya	83,3	92,7	96,4	95,5	93,6
Bitlis	37,8	38,3	62,7	69,6	79,6
Tokat	77,7	74,3	78,4	77,2	78,1
Çanakkale	71,5	72,9	73,5	73,3	75,7
Bilecik	72,9	70,7	70,7	71,4	73,9
Isparta	55,4	58,5	63,3	69,2	70,0
Bursa	72,9	73,6	73,7	71,8	67,3
Konya	50,0	51,3	53,1	64,6	65,0
İzmir	70,6	72,1	71,4	67,0	62,0
Karaman	69,2	69,2	68,5	64,6	61,4
Balıkesir	60,8	58,3	59,2	59,2	61,1
Eskişehir	62,5	77,3	70,0	68,0	60,7
Manisa	52,9	53,1	54,2	53,9	57,7
Adana	48,3	50,0	57,1	55,2	56,1
Van	43,8	45,0	48,8	57,5	56,0
Aydın	44,5	51,2	54,4	56,2	55,4
Samsun	60,4	50,7	50,8	53,3	54,2
Şanlıurfa	54,4	55,2	50,8	52,7	53,6
Denizli	43,7	44,2	48,0	49,1	48,6
Hatay	38,8	39,5	38,8	44,4	46,0
Kahramanmaraş	36,0	37,4	40,5	42,0	45,6
Uşak	34,0	23,3	33,8	43,8	43,8
Ankara	46,1	40,3	39,7	41,3	42,8
Kütahya	33,6	38,5	35,7	34,6	42,3
Sakarya	40,0	40,0	40,0	38,8	42,0
Kayseri	39,0	39,0	41,3	41,3	41,3
Aksaray	33,7	34,7	35,0	35,2	40,0
Muş	25,0	35,6	36,7	36,7	40,0
Çorum	30,9	38,2	34,6	38,2	38,3
İğdır	36,3	35,7	37,8	37,8	37,5
Elazığ	32,9	30,8	41,5	37,1	37,1
Niğde	57,1	57,3	65,7	35,0	36,7
Diyarbakır	31,3	30,4	34,1	36,3	35,7
Mardin	27,5	23,3	25,6	30,0	30,0
Hakkari	36,7	28,9	27,0	30,0	28,6
Türkiye	71,2	71,6	74,1	77,5	80,2

Kaynak: TÜİK (Erişim tarihi: 27.10.2022)

Ek Tablo 9. Türkiye salçalık domates ekim alanı ve üretimi

İller	Ekim alanı (hektar)					Üretim (ton)				
	2017	2018	2019	2020	2021	2017	2018	2019	2020	2021
Bursa	12.101	11.455	12.932	13.827	12.871	1.070.637	994.057	1.152.974	1.062.774	1.146.986
İzmir	9.362	9.538	9.887	11.566	10.924	725.995	738.252	813.277	891.115	897.907
Manisa	9.712	8.781	9.365	12.036	10.523	790.236	702.491	754.251	972.701	948.972
Balıkesir	6.009	5.200	5.479	5.497	4.776	445.603	350.721	373.405	414.989	361.707
Konya	1.351	1.365	1.741	2.955	2.858	84.302	84.928	111.713	215.981	216.646
Çanakkale	2.804	2.654	2.825	3.151	2.787	215.223	204.195	208.101	231.814	210.085
Niğde	71	91	141	2.146	2.230	3.590	5.071	7.755	171.680	178.400
Şanlıurfa	4.094	4.347	2.540	1.691	1.736	237.183	252.945	128.726	83.268	85.868
Karaman	999	1.055	1.052	1.185	1.155	71.148	74.851	73.891	79.700	78.020
Aydın	964	801	1.017	1.109	807	54.748	64.706	77.430	78.784	56.676
Hatay	519	511	392	783	757	15.300	15.017	11.378	27.139	26.843
Diyarbakır	563	658	591	709	754	13.136	16.358	15.088	20.827	21.325
Tokat	408	450	630	742	710	21.070	25.078	32.625	38.626	37.575
Elazığ	600	585	608	624	626	28.057	19.764	28.533	26.423	26.996
Nevşehir	557	557	538	558	513	32.210	32.193	30.824	32.051	29.516
Uşak	139	134	384	404	408	4.213	3.688	12.390	23.175	12.780
Çorum	345	359	394	386	368	7.802	10.606	11.255	11.376	10.796
Aksaray	220	321	321	321	327	17.491	26.147	25.813	24.311	24.861
Kayseri	71	72	278	320	324	3.188	3.248	19.851	23.138	23.183
K. maraş	669	786	879	376	323	17.399	22.287	22.460	14.277	12.256
Denizli	262	273	324	361	313	12.868	9.753	15.673	17.150	15.440
Kilis	305	294	308	303	306	14.557	11.341	12.755	12.718	13.170
Edirne	230	227	228	220	253	7.786	7.676	7.608	7.409	8.546
Bilecik	181	181	181	181	181	1.810	1.810	1.810	1.810	1.810
Samsun	97	107	100	150	200	3.867	4.301	4.000	9.000	12.000
Amasya	122	120	124	152	171	5.923	6.093	6.470	8.160	8.519
Isparta	308	260	188	183	134	13.095	10.718	7.407	7.146	5.448
Antalya	95	95	115	115	120	4.324	4.332	5.175	5.175	6.000
Burdur	126	127	102	77	85	4.493	4.864	3.763	3.019	2.735
Sakarya	70	70	70	70	70	3.810	3.817	3.767	3.763	3.780
Kütahya	51	51	50	50	54	1.536	1.535	1.528	1.668	1.790
Gaziantep	11	11	11	53	53	243	245	242	1.227	1.227
Kırıkkale	29	27	39	49	52	1.170	1.122	1.995	2.126	2.225
Ankara	114	36	49	51	51	5.753	1.404	1.986	2.019	2.025
Kırşehir	90	110	62	48	50	3.121	3.825	2.107	1.601	1.645
Kocaeli	30	30	30	35	40	1.517	1.537	1.515	1.768	2.020
Eskişehir	30	30	46	55	35	1.669	1.362	2.364	2.636	1.660
Artvin	17	16	21	32	34	617	583	754	1.133	1.045
Mardin	25	25	27	29	28	506	513	635	754	700
Yozgat	19	18	21	14	28	424	414	443	359	729
Muğla	25	30	32	28	25	761	808	1.123	975	774
Diğer	172	117	125	138	139	11.900	60.424	11.075	11.815	14.050
Türkiye	53.965	51.974	54.244	62.778	58.195	3.960.281	3.785.080	4.005.935	4.547.580	4.514.736

Kaynak: TÜİK (Erişim tarihi: 25.10.2022)

Ek Tablo 10. Türkiye salçalık domates verimi (ton/ha)

İller	2017	2018	2019	2020	2021
Manisa	81,4	80,0	80,5	80,8	90,2
Bursa	88,5	86,8	89,2	76,9	89,1
İzmir	77,6	77,4	82,3	77,1	82,2
Niğde	50,6	55,7	55,0	80,0	80,0
Aksaray	79,5	81,5	80,3	75,7	76,0
Konya	62,4	62,2	64,2	73,1	75,8
Balıkesir	74,2	67,4	68,2	75,5	75,7
Çanakkale	76,8	76,9	73,7	73,6	75,4
Kayseri	44,7	45,0	71,5	72,4	71,6
Aydın	56,8	80,7	76,1	71,1	70,2
Karaman	71,2	71,0	70,3	67,3	67,6
Samsun	40,1	40,2	40,0	60,0	60,0
Nevşehir	57,9	57,8	57,3	57,4	57,5
Sakarya	54,4	54,5	53,8	53,8	54,0
Tokat	51,6	55,7	51,8	52,0	52,9
Kocaeli	50,6	51,2	50,5	50,5	50,5
Antalya	45,5	45,6	45,0	45,0	50,0
Amasya	48,6	50,9	52,2	53,9	49,8
Şanlıurfa	57,9	58,2	50,7	49,2	49,5
Denizli	49,1	35,7	48,3	47,5	49,3
Eskişehir	56,6	45,3	51,8	48,1	48,1
Kırıkkale	40,8	42,0	51,4	43,4	43,2
Elazığ	46,8	33,8	47,0	42,4	43,1
Kilis	47,8	38,5	41,4	41,9	43,0
Isparta	42,5	41,3	39,3	39,0	40,7
Ankara	50,4	38,9	40,9	39,5	40,1
Kahramanmaraş	26,0	28,4	25,6	38,0	37,9
Hatay	29,5	29,4	29,0	34,7	35,5
Edirne	33,9	33,8	33,4	33,7	33,8
Kütahya	30,1	30,1	30,6	33,4	33,3
Kırşehir	34,7	34,8	33,9	33,4	33,2
Burdur	35,6	38,2	36,9	39,2	32,3
Uşak	30,3	27,5	32,3	57,4	31,3
Artvin	35,9	36,0	36,1	35,3	31,2
Muğla	30,4	26,8	35,1	34,8	30,8
Çorum	22,6	29,5	28,6	29,5	29,3
Diyarbakır	23,3	24,9	25,5	29,4	28,3
Yozgat	22,9	23,0	21,2	25,5	26,1
Mardin	20,2	20,5	23,5	26,0	25,0
Gaziantep	22,1	22,3	22,0	23,2	23,2
Bilecik	10,0	10,0	10,0	10,0	10,0
Türkiye	73,4	72,8	73,9	72,4	77,6

Kaynak: TÜİK (Erişim tarihi: 25.10.2022), TEPGE hesaplamaları.

KAYNAKLAR

Durmuş M., Yetkin Ö., Abed M. M., Haji E. K., Akçay K., 2018. Domates Bitkisi, Besin İçeriği ve Sağlık Açısından Değerlendirilmesi. *International Journal of Life Sciences and Biotechnology*, 1(2): p. 59-74.

FAO, 2022. Food and Agriculture Organization, (<https://www.fao.org/faostat/en/#data>).

Kılıç H. Ç., Isparta L., Yardımcı N., Doğan K., 2017. Isparta ve Burdur İlleri Üretim Alanlarında Yetiştirilen Domateslerde Domates Lekeli Solgunluk Virüsü'nün Tanılanması. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi* 8(1): 34-39.

Maltaş A. Ş., Kaplan M., 2015. Antalya (Merkez İlçe)'da Yetiştirilen Örtüaltı Güzlük Domates Bitkilerinin (*Solanum lycopersicum* L.) Beslenme Durumlarının Belirlenmesi. *Akdeniz Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*. 28(1):33-38.

TÜİK, 2022. Türkiye İstatistik Kurumu, (<https://www.tuik.gov.tr>).

TÜİK Denge Tabloları. Türkiye İstatistik Kurumu, (<https://www.tuik.gov.tr>).

Trade-MAP,2022. Trade Statistics for International Business Development, Monthly, Quarterly and Yearly Trade Data. Import & Export Values, Volumes, Growth Rates, Market Shares, Etc. (<https://www.trademap.org/Index.aspx>).

Yılmaz C., Özer H., 2022. Organik ve Geleneksel Yetiştirme Tekniklerinin Domatese Etkileri. e-ISSN:1308-8769, *Anadolu Tarım Bilimleri Dergisi*, 37(1):23-36.